

Eisenbarth Kriszta bibliodramatikus

Hozhat-e jó fa rossz, vagy rossz fa jó gyümölcsöt?

Mi fán terem a bibliodrámák? És milyen gyümölcs terem a bibliodrámák fáján?

Az első kérdésre itt-ott olvasható már a magyar pasztorálpszichológiai szakirodalomban egy-egy válaszkísérletet. A második kérdés megválaszolása nehezebb, legalábbis ha végérvényes feleltre törekszünk. Ugyanakkor érdemes próbálkozni, mert bármennyire is töredékes lesz a válaszunk, egy füst alatt az első kérdés megválaszolásában is mélyebb szintre juthatunk. Végül soron egy módszer, a bibliodrámák esetében egy különféle módszereket ötvöző műfaj értéke nem elméleti önmeghatározásával mérendő, hanem elméleti célkitűzéseinek gyakorlati megvalósulásával. Annyit ér, amennyi hatást gyakorol a módszerrel élők életére, s általuk persze az egész társadalmi valóságra.

Idén lett tíz éves a Német Bibliodrámák Társaság (GfB) és annak kiadványa, a „SzövegTér” (Textraum) című bibliodramatikus szakfolyóirat. Az évforduló alkalmából két tematikus különkiadás is napvilágot látott, magyarul nehezen visszaadható címekkel. A „Bibliodrama als Lebenshaltung” témakörében én is vállaltam egy cikket, amelynek itt nem a fordítását, hanem magyar változatát szeretném közzé tenni. A németeknek pl. részletesebben kellett bemutatnom azt a társadalmi-politikai szövegkörnyezetet, amelyben a bibliodrámák Magyarországon megjelent, gyökeret eresztett és friss hajtásokat hoz, mint a magyar olvasóközönségnek. Ugyanakkor nem kellett bíbelődnöm a „Lebenshaltung” fogalmával, amelynek pontos magyar megfelelője nincs. Ha életvezetésnek vagy életmódnak, életformának fordítom, alighanem túllövök a célon, hiszen bármennyire is hatékonynak tartom ezt a műfajt, azt mégsem merném állítani, hogy létezik egy bibliodramatikus életforma, amely megkülönböztethető a nem bibliodrámázók életmódjától.

Ilyen nyilvánvalóan nem létezik. A hosszabb ideje rendszeresen bibliodramázó nők és férfiak viszont be-beszámolnak az életükben végbemenő változásokról, amelyek leginkább magatartásukban nyilvánul meg és amelyet a figyelmes csoportvezető is észrevesz egy hosszabb csoportfolyamat során. Miután a „Lebenshaltung” leginkább magatartást, az élet egészére kiterjedő tartást, az élet dolgainak valamilyennek tartását (értékelését) és az ebből következő viselkedésmódot jelenti, nyilvánvaló, hogy egzakt módon vizsgálhatatlan, hiszen sohasem teremthető olyan mesterséges körülmény, amelyben valakiről bizonyíthatóan állíthatnánk, hogy kizárólag a bibliodráma gyakorol hatást magatartására, életvitelére, ill. azt feltételezhetnénk, hogy a bibliodráma csoportokban szerzett tapasztalatok hatása elkülöníthető, amikor egy ember alapvető beállítódását vesszük szemügyre.

Én megelégedtem azzal, hogy megfigyeltem a személyek alakulását, változását egy jó évtizedes bibliodramatikus folyamat során, beszélgettem a mindenkori bibliodráma csoport tagjaival, elolvastam egy-két személy kérés nélkül megkapott bibliodráma naplóját és többek (7 személy) kérésemre megfogalmazott önreflexióját, ill. észrevételeit arra vonatkozóan, hogy befolyásolta-e a bibliodramázás a magatartását, az életét, ill. mit gondol erről másokkal kapcsolatban.

Tapasztalataimat -vezetőként- elsősorban azokon a bibliodráma sorozatokon szereztem, amelyeknek minden hétvégéje önálló alkalmat jelentett egy adott témakörön belül (Pl. „gyógyító találkozások”); ezért mindannyiszor (évi 4-6 hétvégén) lehetett számolni régi és új résztvevők jelenlétével. Ezek a csoportok ökumenikusan is sokszínűek voltak, a katolikus többség mellett református és evangélikus résztvevők is rendszeresen részt vettek az összejöveteleken, köztük természetesen akadtak olyanok is, akik nem kapcsolódtak szervesen az intézményes egyház valamely közösségéhez, sőt alkalmasint olyanok is, akik nem-vallásos embernek vallották önmagukat. Az életkort illetően 18-75 éves nők és

férfiak mertek belebocsájtkozni a bibliodráma kalandjába, de többségében középkorú nők kaptak a meghíváson, zömében felsőfokú végzettségűek és legalább önkéntesként és alkalmilag pszichoszociális területen is tevékenykedők, pl. szociális munkások, hitoktatók, irodalmárok, tanárok. Ezeknek a bibliodráma hétvégéknek egy évtizede ad otthont és intézményi háttérrel Tahiban a Szív Lelkiségi Központ. A megkérdezettek több-kevesebb rendszerességgel azóta vesznek részt az alkalmakon.

Válaszkísérletemben másodsorban olyan csoportélményekre támaszkodom, amelyekben csoporttagként részesedtem hosszútávú bibliodráma képződéseim során, harmadsorban a rövidebb bibliodráma alkalmakon akár csoporttagként, akár csoportvezetőként tett megfigyeléseimre, amelyek természetesen esetlegesebbek az előbbieknél és csak kiegészítik azokat, hiszen az életvitelszerű magatartás kialakulásához hosszabb időre van szükség.

A „Mi fán terem a bibliodráma?” kérdésre a sok lehetséges és hiteles (pl. az Európai Bibliodráma Hálózat alapokiratával egyező) bibliodráma meghatározás közül e helyütt a sajátomat idézném (Megjelent: „Lelkipásztor” 1993/10), hiszen nyilván saját bibliodramatikus hangsúlyaim köszönnek vissza az általam terelgetett csoportfolyamatokban, ezek megvalósulását támogatom és veszem észre, mint vezető.

Az olvasónak talán érdemes lesz vissza-visszanyúlnia az itt leírtak egy-egy mozzanatához, amikor a továbbiakban a bibliodráma magatartásformáló hatásairól olvas: *„A bibliodráma évezredes hagyományokban gyökerező, második évezredünk végén mégis újonnan felvirágzó műfaj; a Bibliával való egzisztenciális foglalkozás korszerű lehetősége, esélye. ...A múlthoz nem csupán az élet értelmét, célját, a szenvedés, a halál, az önfeláldozó szeretet és az ez ellen feszülő erők titkait feszegető, ezeket átélő és megmutató passió- és misztériumjátékok révén kapcsolódik, hanem lényegileg, azáltal, hogy a Biblia Isten és ember közös történetének, Isten történelmünket átjáró eseményének*

/üdv történetünknek/, az Isten emberkereső és az ember istenkereső drámájának bemutatása. A Bibliával találkozni vágyó ember napjainkban sajnos csak az olvasó vagy a hallgató egyoldalú pozíciójából közeledik az Élet Igéje felé, szerencsésebb esetben egy bibliakör aktív tagjaként cserél eszmét társaival az olvasottakról, gazdag emberi képességeiből ilyenkor is csak intellektusát mozgósítva.

A bibliodrÁma ezzel szemben - s ez a viszonylagosan új és feltétlenül korszerű benne- az ember egész kreativitására, testi-lelki-szellemi képességeire /gesztus, mimika, hang, mozgás, képzelőerő, játékosság, érzelem-értelem.../ építve, ezeket egyre jobban kibontakoztatva közeledik a Biblia teljes emberi valónkat megszólító képeihez, szimbólumaihoz, jeleneteihez, eseményeihez. A bibliodrÁma csoport tagjai részeseivé válnak a Biblia képeinek, szimbólumainak, eseményeinek, ami másfelől azt jelenti, hogy életünk eseményei, helyzetei is egy „bibliodrÁma”, üdv történetünk drámájának részévé lesznek, nemcsak az elvi meggyőződés, hanem a gyakorlati átélés szintjén is.”

- ◆ A bibliodrÁma megelevenít. Miközben a csoport tagjai több ezer éves eseményeket, kijelentéseket elevenítenek meg, ők maguk is élőbb, elevenebb emberré válnak; kíváncsibbakká, kezdeményezőbbekké, mozgékonyabbakká, vállalkozókedvűbbekké. A bibliodramatikus megelevenítésen nem csupán a szerepjátékot értem, hanem azt a testlelkes, sokirányú közelítésmódot, amelyek a résztvevők számára lehetővé teszik a szentírási szövegekkel, témákkal, ill. a bennük rejlő „örömhírrrel” való találkozást.

Ezek közül is az első saját testbenvalóságunk átélése az érzékelés, észlelés megfontolt fokozatossággal felépített apró gyakorlatai révén, a testbeszéd felfedezése az un. testgyakorlatok segítségével. Nemcsak kereszténységünknek kulcsmondata, hanem a bibliodrÁma létjogosultságának is legmeggyőzőbb érve a János prológusában felhangzó kijelentés: „És az Ige testté lőn, és miköztünk lakozék”. A saját testünktől való elidegenedés társadalmi-világi és keresztényi-

egyházi okairól újabb tanulmányokat lehetne írni; most csak felsorolásszerűen szeretnék néhányat megemlíteni. A rendszerváltás előtti évtizedek csak a kiugró sportteljesítményeket támogatták, nemegyszer betegre (vagy korai halálba) hajszolva az e téren tehetségeseket, szó sem volt az átlagember egészséges, a szó eredeti értelmében egészség mivoltáról ill. ennek az egészségnek az előmozdításáról. Ebben részleges áttörést talán csak a táncház mozgalom jelentett: népi táncaink felfedezése és művelése a fiatalság szélesebb köreiben a 70-es, 80-as években összekapcsolta a teremtmény mozgásban átélt „testörömét” a magyar kultúra, sőt egy tágabb európai népi hagyomány szellemiségének befogadásával és ápolásával. Köztudott az is, hogy az apostoli időktől kezdődően milyen torzító hatást gyakorolt a görög dualista gondolkodás a zsidóság egészségesebb, a férfit és a nőt testlelkes egybeszabottságában szemlélő emberképére. A jelent illetően pedig megkérdezném, melyikünk vallásos szocializációjára volt jellemző, hogy nevelői a Teremtő csodálatraméltó alkotásai között az emberi test remekművére is ráirányították figyelmét, hogy kíváncsiságot, felelősséget, de főként hálát ébresztettek benne e test működésével, saját érzelmi világával, ösztönkésztetéseivel és biológiai megalapozottságú képességeivel, készségeivel kapcsolatban? Attól tartok, arról hallok, azt tapasztalom, hogy vallásos neveltetésünkben saját testünk, mint örömforrás nem, mint veszélyforrás annál inkább hangsúlyt kapott. (A közvélemény erkölcstelenségen elsősorban ma is valami szexuális téren elkövetett kihágást ért). Mivel szexmániás korunk végképp aláássa az ember testlelkes mivoltának, testi valójának méltóságát, a bibliodráma hallatlan szolgálatot tehet e teremtményi méltóság újrafelfedezéséért és helyreállításáért.

Egyetlen apró példát említenék, épp a Nemzeti Bibliodráma Műhely (Tahi, 2004. június 3-6) hegyi beszédből vett mottójával kapcsolatban. Nagyon rövid, mindössze egy órás bibliodráma ízelítőnk során az „Ahol a kincsed, ott a szíved

is" axiómaszerű igazságát próbáltuk megérteni, saját élettapasztalataikkal kapcsolatba hozni. Ahhoz, hogy egyáltalán esélyünk lehessen a kincs föllelésére, meg kellett találni a szívünket, mégpedig a szó átvitt értelmét (a szív, mint életünk középpontja, vágyaink „tűzhelye”) megelőző, azt megalapozó testi valóságában. Ezért első közelítésként testünk struktúráját, testünknek a belső tereknek helyet adó, alakunkat, megjelenésünket meghatározó vázát próbáltuk meg érzékelni egy gondosan felépített eutónia-gyakorlat segítségével, majd lélegzésünk ritmusára figyelve eljutottunk a mellkasunk tágas terében dobogó, vérkeringésünket mozgásban tartó szívünkig. Önmagunkat át-élni, testsémánkat étellel kitölteni, testi eleveenségünket megtapasztalni, lélegzésünk és szívverésünk istenadta csodájára egyszer nem a baj okán odafigyelni - boldogító élmény lehet és mindenképpen jó kiindulópontja az evangélium kínálta kincskeresésnek. A fordítottja is igaz: szívünk ritmuszavara, elmeszesedése, kimerültsége, infarktusa is el kell hogy gondolkodtasson az evangéliumi kincset illetően. Ezen összefüggések egyre nyilvánvalóbbá válnak a bibliodráma-csoportokban résztvevők számára és a testi-lelki-szellemi mivolt egyidejű átélése vitalizál, a bibliodráma foglalkozásokon messze túlmutatóan.

A múlt megelevenedése is jelen életünket gazdagítja. Mivel a bibliodrámban jelenvalóvá válnak a bibliai események, hiszen saját kis életünk érintkezésbe lép Isten népének korábbi tapasztalataival, a bibliodráma résztvevői e találkozások kegyelmi idejében megtapasztalhatják Jézus kijelentésének igazságát: „Azért jöttem, hogy életük legyen, s hogy bőségben legyen.” A jelenbe beemelt, az átélésben elővételezett exkatológikus jövő szintén az élet bővítését, életünk eleveenségét szolgálja. Mindez persze nem csupán a bibliodrámaírók kiváltsága, de a bibliodráma műfaji sajátosságai sok más módszernél és eszköznél hatékonyabban táplálják az evangéliumi értelemben vett életet. Megvilágításul két példát említenék, egyet a múlt, egyet a jövő jelenvalóságára életünkben: A „Mély kútba tekinték” címet viselő bibliodráma sorozat nemcsak a Biblia forrásvizeihez,

hanem hitünk ószövetségi forrásaihoz is elvezetett bennünket, így Ábrahám, Sára és Hágár történetéhez, a Teremtés könyvének 16. és 21. fejezete alapján. Ábrahám alakját még csak-csak közel hozta hozzánk az igehirdetés, bár azt gondolom, hogy legtöbbünknek elsősorban lelkigyakorlatok, meditációk során sikerült személyes kapcsolatba lépniük hitünk ősatyjával, pl. az őt, pontosabban ezt a hitbéli ősatyaságot megragadó, tehát érzékszerveinken keresztül érzelmeinkre is hatást gyakoroló műalkotások révén. Sárával már nehezebb a dolgunk, mert a szent eseményből kinevető, féltékeny asszony alakjával kevésbé boldogul a teológia. Leginkább a gyermekáldásra régóta áhítózó anyák léphettek vele személyes kapcsolatba a hagyományos igehirdetés hatására is. Hágárról megvallásos neveltetésünk során legfőjebb azt tudhattuk meg, hogy az ő gyermeke a „szabad asszony fiához”, Izsákhöz képest csupán „a szolgáló fia”. A bibliodramatikus szerepvállalás eszközével, a saját élettapasztalatok mozgósítása révén viszont átélhettük Ábrahám hitének veszélyeztetettségét és Istenbe vetett bizalmának feltétlenségét. A bibliodramában találkoztunk Ábrahámmal, ott vagyunk vele Isten csillagos ege és a mamrei tölgy alatt, de a két szeretett asszony közti vagy az Isten Izsákra vonatkozó tervét megérteni akaró vívódásában is. Rokonságba lépünk vele, akár vérszerinti felmenőinkkel, akiknek örökségét továbbvisszük. Sárát meg éppen teológiailag nehezen értelmezhető esendősége révén sikerül megközelítenünk a bibliodramában, amelyben Hágár is kilép az ismeretlenségből, hogy az Ószövetség evangéliumának közvetítőjévé váljék számunkra. Aki Hágárral átélte, hogy az élet útvesztőjében elébe toppan egy angyal és felteszi a tisztázó kérdést: „Honnan jöttél és hová tartasz?” vagy aki élete reménytelenségét Hágár sírásával Istennek felpanaszolva, Hágár könnyeivel a szemében észrevehette a szomszéd torkában a mellette felbuzgó forrást, annak Hágár nem „egyszer volt, hol nem volt” alak többé, hanem nővére, útitársa az élet forrásához vezető sivatagi úton. A „szentek egységébe”, a „Mindenszentek - tágabb- közösségébe” való ilyenfajta

betagolódás az életerő valóságos forrása a földi tereken gyakran magányosan bolyongó ember számára.

A „Míg föl nem kél a hajnalcsillag” sorozatban úgy tekintettünk az elénk kerülő szentírási szövegekre, mint az élet sötétségeiben világoló apró mécsesekre, mint útjelző fényekre a teljes világosság felé vezető úton. A Jelenések Könyve csodálatos, titokzatos képekben beszél erről a teljes világosságról, a mennyei Jeruzsálemről, amelynek” nincs szüksége sem napvilágra, sem holdsugárra, mert Isten dicsősége világítja meg, fénye pedig a Bárány..”(Jel. 21), megragadó látomásban próbálja érzékeltetni velünk az Istennel való teljes közösség szépségét. A Jelenések Könyvéből vett szövegrészeket bibliodramatikus feldolgozásakor megpróbáltuk saját belső képeink és a szentírás ihletett képei között kapcsolatot teremteni, pl. úgy, hogy minden résztvevőről készítettem egy rögtön előhívható polaroid felvételt, amelynek kivágott figuráját (saját fényképét vagy annak fekete árnyalakját) ki-ki elhelyezhette abban a képben, azzal a konkrét képpel kapcsolatban, amely jelenleg szerepet játszik az életében. (Előzőleg, még a bemutatkozáshoz, színes papírok és ragasztó segítségével mindenki készített egy kollázst arról a képről, amely jelenig ható befolyással van az életére, pl. a szobája falán lóg, vagy számítógépe ernyővédőjének választotta.) Valamikor a bibliodramatikus folyamat során mindenki rajzolt még egy képet zsírkrétával, annak a textusnak a megjelenítéseként, hogy: “Nézd, ez Isten hajléka az emberek között! Ő velük fog lakni, azok pedig az ő népe lesznek, és maga Isten lesz velük. Letöröl szemükről minden könnyet. Halál nem lesz többé, sem gyász, sem jajgatás, sem fájdalom.” (Jel.21,3-4). A végén a kétféle -egymással persze már eleve rokon vonásokat mutató- kép összetalálkozott: Én magam, a számomra legfontosabb képbe beemelve, és belső képem az Isten majdani színelátásáról, örök boldogságomról egy zsírkréta rajzban kifejezve. Az intenzív esztétikai megjelenítés személyességével természetesen erős érzelmeket szabadított fel

és lehetővé tette a résztvevőknek, hogy az átélés révén már most elővételezzenek valamit Istennek a jánosi látomásokban kinyilatkoztatott ígéretéből, saját létük eszkatológikus kiteljesedéséről.

(A beleélés, átélés lehetőségét, a szöveg üzenetével való „érintkezési felületet” azzal is növelhette egy-egy vállalkozó résztvevő, hogy papíron megjelenő képét színre vitte, azaz a kép általa fontosnak talált részleteinek megjelenítésére csoporttársai közül kiválasztott egy-egy szereplőt, azokat a képi „forgatókönyv szerint beállította, a helyzetből fakadó élményeik felhangosítására lehetőséget adott számukra, magát is elhelyezte az így megelevenedő képben, stb.),

Élményhajhászó korunkban természetesen annak gyanúja is fölmerülhet, hogy vallási téren a bibliodramázók sem jobbak a deákné vásznánál, azaz ők is csak a szokatlan, újszerű, meghökkentő, kellemes érzéseket előhívó alkalmakat keresik, ahelyett, hogy a mindennapok egyszerűségében járnák az evangélium útját. Természetesen minden módszerrel vissza lehet élni, de a bibliodráma éppen eszközeinek sokfélesége és a benne résztvevők különbözősége miatt viszonylag „védett” azzal a kísértéssel szemben, amely a szubjektív élményeket, a lelkesítő érzéseket teszi a vallásosság fokmérőjévé. Egy bibliodramatikus számára ugyanakkor nem evidencia az ember értelmi képességeinek és akarati erőfeszítéseinek előbbrevalósága az ember testlelkes megnyilvánulásaival, érzelmi életével szemben, sőt bőséges tapasztalata van arról, hogy a tanítványság (tanulás, mintakövetés) elsősorban érzelemmotivált, amiből számára persze nem az következik, hogy értelmi belátás, a gyakorlat reflexiója, az akarat mozgósítása nélkül meg lehetne maradni a tanítványság útján. Ilyeténképpen a műfaj magában foglalja a bibliodramatikus történések reflexióját is, és a vezetés felelőssége, hogy a testnyelven, a szerepjátékot alkalmazó, az esztétikai megjelenítés révén is élményszerűen átélt exegézis tanulságait a hermeneutikai összefüggések látómezejébe emelje.

- ◆ A bibliodráma hozzásegít ahhoz, hogy szabadabb, felszabadultabb emberré váljunk.

Ezt a hatását alapvetően azzal éri el a műfaj, hogy eszköztárával az ember teljes valóját, testi-lelki szellemi mivoltát mozgósítja. Az érzékelési- és testgyakorlatok, a tánc, az esztétikai közelítésmódokra jellemző kreatív cselekvések (pl. rajzolás, festés, gyurmázás, „tárgykészítés”, megzenésítés stb.), a belső képeket mozgósító imaginációk, a kis és nagycsoportos beszélgetések, a szövegelemzések, szövegátírások és teológiai reflexiók, a szerepjátékok a személyiség egészét mozgásba hozzák, úgy hogy sokszor a résztvevők lepődnek meg a legjobban azon, hogy milyen képességek szunnyadnak bennük.

Márpedig minél teljesebben birtokoljuk önmagunkat, annál függetlenebbek, önállóbbak, szabadabbak leszünk.

Ez a szabadság abból is forrásokozik, hogy a bibliodráma alkalmaknak nincs előre megírt forgatókönyve, nincs olyan cél, amelyet muszáj elérni, nincs olyan technika, amelyet mindenkinek azonosan, valamilyen előírásnak megfelelően kell alkalmaznia. Emiatt tévedni, hibázni sem igen lehet, úgy legalább is nem, ahogy az iskolában, és attól kezdve teljesítményorientált társadalmunk valamennyi színterén, ahol az élénk állított feladatoknak többnyire egyetlen jó megoldása van, de legjobb (legcélszerűbb, legrövidebb) megoldás egész biztosan csak egyetlenegy létezik. A bibliodrámaiban könnyen megesik pl., hogy egy rajz nem olyanra sikeredik, ahogyan azt alkotója elképzelte, ellenben kiderülhet róla, hogy ügyefogyottságában is nagyon kifejező, nem jobban vagy kevésbé, mint egy másik résztvevő próbálkozása, hanem másképpen. A minősítés, a kívülről jövő értékelés elmaradása eleinte nagy bizonytalanságot szokott kelteni azokban, akik hozzászórtak, hogy egy tekintélyszemély megmondja, milyennek tartja megnyilvánulásait, azaz végső soron őket magukat. A csoporttársak érdeklődő egymás felé fordulása,

a kölcsönös figyelem légköre azonban lassan megszünteti a tekintélyszemélytől (csoportvezetőtől) való függés feszültségteli várakozását és megteremti a szabadság önfeledt játékterét, amelyben az alkotás rég nem ízelet örömét élik át a bibliodramázók.

E vonatkozásban felejthetetlen élményem egy erdélyi bibliodráma hétvége, nem sokkal a romániai változások után. A résztvevő asszonyok hosszú és kényelmetlen utazás végén érkeztek meg az alig elkészült lelki gyakorlatos házba, és többségük alighanem hagyományos lelki gyakorlaton sem vett részt, nemhogy bibliodramán. Ismeretlen volt számukra nemcsak az, hogy érzékszerveink, észleléseink, testünk irányából közeledtünk a bibliai szöveg felé, hanem maga a cselekvő bekapcsolódás is, de azért nem utasították vissza az újdonságok kipróbálását, a felkínált lehetőségeket. Menet közben egyre jobban magukra találtak, bár igazán felszabadultnak én még a végén sem láttam őket, ami számomra teljesen érthető is volt. Ők azonban azt állították, hogy ekkora szabadságban még soha életükben nem volt részük, eddig sohasem találkoztak azzal, hogy bármit tehettek, bármit mondhattak, érezhettek, s bárhogyan kifejezhették magukat - mindez megengedett, helyénvaló, sőt jó volt és elismerésre méltó. Bevallották, hogy többször értékelésre, minősítésre vártak, de végülis nagyon felszabadítóan hatott rájuk ennek hiánya, a megengedő, elfogadó légkör. Ezen az adventi hétvégén Keresztelő János kalauzolt bennünket, ő vitt el a Jordánhoz, amelyben Jézus megkeresztelkedett. Fantasztikus volt számomra a bibliai üzenet megjelenése ezeknek a zsarnokságtól sokszorosan meggyötört asszonyoknak az életében: Isten gyermekeinek szabadsága a szolgaság igájába hajló sorsok mélyén. Amikor Jézussal beléptek a Jordánba, fölöttük is megnyílt az ég és hozzájuk szólt az Atya feltétel nélküli szerelmi vallomása: „Te vagy az én szeretett gyermekem, benned találok kedvemet” (Mt. 3, 13-17) Ennél felszabadítóbb élmény aligha létezik; a bibliodráma teljes eszköztára, a

módszer minden lehetősége ennek az üzenetnek az érvényre jutását szolgálta, ill. a központi helyet elfoglaló bibliai üzenet megteremtette magának a szabadság szövegterét.

A bibliodramatikus szabadság a bibliai szövegekhez való viszonyulásra is vonatkozik. Aki bibliodramázik, az fokozatosan megtanulja, hogy a Bibliához való hűség nem abban mutatkozik meg, hogy szó szerint vesszük az Írás szavait, miként az írástudók, hanem készek vagyunk a szöveg sokrétűségének elfogadására, az ebben rejlő gazdagság felfedezésére, de az ambivalencia elviselésére is. A bibliodramázó lépten-nyomon kénytelen ráeszmélni arra, hogy a Szentírás nem receptkönyv, amely kész megoldásokat kínál a legkülönbözőbb helyzetekre, nem olyasmi, amivel rendelkezhet, és amit akár mások fejére is ráolvashat, hanem mindaz, aminek mondja magát, pl. keserű orvosság, amely lenyelve édessé válik, vagy kétélű kard, de lényege leginkább abban mutatkozik meg, hogy az Ige Jézusban testté lett és miközöttünk lakik. A Biblia egyre vonzóbbá válik, a bibliodramázó még a megfejthetetlenül nehéz, ellentmondásos vagy egyenesen riasztó-taszító szövegek megközelítéséhez is kedvet és bátorságot kap, hiszen nemegyszer átélhette: a társak közvetítésével és az eszközök sokoldalúsága révén valami mindig eljut hozzá az Örömhír teljességéből.

- ◆ Az örömhír pedig hosszútávon képes a bibliodramázót vidámabb, derűsebb emberré változtatni. Ez a kijelentés nyilván valamennyi keresztényre érvényes, és az sem állítható igazolhatóan, hogy a bibliodramázók között több derűs ember található, mint egyéb keresztény csoportosulásokban. Megállapításommal csupán arra szeretném fölhívni a figyelmet, hogy a bibliodráma, mint az igehirdetés korszerű és hatékony módszere, rendelkezik olyan eszközökkel, amelyek az említett pozitív változást támogatják. Nem arról van szó, hogy a bibliodráma csak szerencsés kimenetelű történetekkel, kellemetes szentírási szövegekkel foglalkozik,

a veszélyes, ellentmondásos, esetleg ellenszenvet, keltő textusokat pedig számúzi a foglalkozások köréből. Miután a bibliodramában saját életünk színterein szembesülünk a szentírás szövegeivel, egyébként is kikerülhetetlenek a drámai találkozások. Abban bízhatunk, hogy a Biblia üzenete végső soron mindenképpen felszabadító lesz a számunkra, de abban nem, hogy szenvedések, kudarcok nélkül megúszhatjuk ezt a találkozást. Arra sincs semmiféle biztosítékunk, hogy minden egyes alkalom közmegelegedéssel zárul. Amit a bibliodráma ígérni tud, az az egészsleges, testi-lelki- szellemi valónkat bekapcsoló közelítésmódból adódó „nagyobb felületű” érintkezési lehetőség a szövegbe zárt üzenettel, esetleg magával az Üzenővel ill. az üzenet által megihletett közvetítőkkal. Egyszerűbben transzcendens élménynek, szerénytelenebbül misztikus átélésnek nevezhetném ezt a kikényszeríthetetlen egybecsengést, találkozást. Ismét egyetlen példával szeretném megvilágítani, hogy miről is beszélek. Egy alkalommal valaki végre vállalkozott a történetbeli Jézus szerepére, amely lehetőség egyrészt erősen vonzotta, másrészt saját elégtelenségének és alkalmatlanságának tudatában riasztotta is. Miután a vonzalom kerekedett felül, az illető néhány perc magányban készült a szerepére. Már nem olvasta el újra a szentírás történetet, nem figyelte a többi szereplő készülődését, csak befelé figyelt. A szerepével teljesen azonosuló Jézusnak némelyekkel sikerült mély kapcsolatot kialakítania, mások azonban, akik nem ilyen Messiásra számítottak, visszautasították. A 20-ik század bibliodráma színpadán tehát nagyjából ugyanaz zajlott le, mint egykor Galileában. A szerepéből kilépve végül mindenki számot adott érzéseiről és reflektált a történetekre. A Jézust alakító asszony évek múlva mondta el, hogy azóta is fel-felidézi ezt az élményét, különösen olyan helyzetekben, amelyekben annyira elégtelennek és esendőnek érzi

magát, hogy már-már erőt vesz rajta a teljes csüggedés. Élménye arra emlékezteti, hogy egyszer már tökéletlenségének ellenére is alkalmas volt arra, hogy azonosuljon Jézussal, hogy magára öltse Krisztust, ha csupán egy bibliodramatikus játék idejére is. Természetesen ez a krisztuskövetés tanítványi útja is, ami a keresztények számára életprogram, nem egy alkalmi szerepválasztás rövidtávú következménye. De mi segíthet rá jobban a tanítványi életpályára: az a nevelés, amely minduntalan rámutat alkalmatlanságunkra, miközben követelményként, kötelező feladatként állítja elénk a Mester követését vagy az olyan élmények, amelyekben átélhetjük, hogy Isten elégtelenségünk ellenére is magához emel minket és a személyes kapcsolat boldogító vonzásában egyre hasonlóbba válhatunk hozzá? Az elfogadott ember saját tökéletlenségét is derűsebben viseli, örvendezőbb lénye nagyobb összhangban áll az örömhír természetével.

- ◆ A bibliodráma felkelti, ébren tartja és fokozza a mai embernek szimbólumok, rítusok és liturgiák iránti megkopott vagy ki sem fejlődött fogékonyságát. A vezérfonalul választott bibliai szöveg és az alkalom sajátosságai -pl. a csoport összetétele, a természet körforgása, az egyházi év aktualitásai - döntik el, hogy ez a fogékonyság milyen kifejezőmódot, megjelenésformát talál magának. A katolikus liturgia tulajdonképpen a szimbólumok egész tárházát mondhatja magáénak, ugyanakkor még a gyakorló katolikusok is alig ismerik ezeket, alig élnek velük. (Ezzel kapcsolatban érdemes elolvasni Káposztássy Béla cikkét az Embertárs előbbi számában). Bővebb okfejtés helyett megint csak egyetlen példa segítségével szeretnék rávilágítani arra, hogy milyen magatartásbeli változáshoz segíthet hozzá ebben a vonatkozásban a bibliodráma. Két éve a hamvazószerda utáni hét végére esett soronkövetkező bibliodráma alkalmunk. Mint mindig, most is az volt a

szándékom, hogy a résztvevőket- különféle bibliodramatikus eszközök felkínálásával bekapcsolom az egyházi év áramkörébe, hiszen nagyon fontosnak tartom, hogy zaklatott életünket összetartsa az az egyetemes és közös ritmus, amelyet nem individualista elképzeléseink teremtenek, hanem amelybe egyszerűen belesimulhatunk, és ami porszemnyi életünket kiemeli a hétköznapok felszínességéből, az ünnep fényében ragyogtatva föl a mindennapok porát. (A szürke hétköznapokban por lepi be a dolgokat, a vasárnapi napsütésben ugyanez a por az ünnep hímporává lényegül át.) A csoportban katolikusok mellett volt református és evangélikus résztvevő is, a rendszeresen jövők mellett olyan is, akit már vagy 2 esztendeje nem láttunk és akadt néhány egészen új tag is, pl. valakinek a kolléganője, aki számára a vallásos környezet is szokatlan volt. Termünk középpontjában egy kovácsoltvas állványon kezdettől fogva ott pihent egy nagyobbacska cseréptál, tele az előző évi virágvasárnapi barkaágak elégetéséből származó hamuval. Az állványt kéresemre két korábban megérkező csoporttag díszítette föl a környék bokraitól vágott barkaágakkal és tövises akácvesszőkkel. Ezt a szimbólumot sohasem raktuk félre csak úgy mellékesen, de eleinte a figyelem középpontjába se került - vezetőként még nem tudtam, mikor kap majd szerepet a helyes és helytelen böjtlésről szóló izajási szövegtérben.

A péntek délután kezdődő bibliodráma folyamatban végül szombat este találkozott össze szöveg, gesztus és csoportbizalom egy rövid, de annál megragadóbb liturgiában: A hamuval a katolikus hagyományból ismerős hamvazás liturgiáját elevenítette fel és újította meg a csoport. A rítus verbális elemeként a két megszokott szövegváltozat valamelyikét (Emlékezz ember, hogy porból vagy és porrá leszel; Térj meg és higgy az üdvösség jó hírében) lehetett társunkra „ráolvasni” vagy egy izajási szövegrészletet választott textusunkból (pl. Törd meg az éhezőnek kenyeredet; A hajléktalan szegényt fogadd be

házadba!; Ha szólítod, az Úr válaszol; Ne fordulj el embertársad elől!), de szabad volt a verbalitást kiiktatva hallgatni is. Fontos csak az volt, hogy nevén szólítsuk mellettünk álló társunkat, akit a hamuval megérintünk, megjelölünk, meghintünk - ha tudunk, akarunk. Végül mindenki magáévá tette a rítus elemeit, még az a nem vallásos fiatalasszony is, aki előzőleg indokolt elfogódottsággal jelezte, hogy ő talán nem fog aktívan részt venni ebben a kis liturgiában. Amikor viszont társa kezdeményezett és rátekintve, nevét kimondva megjelölte őt hamuval, ő is válaszolt, mert a kapcsolat erre indította. Egyébként a szavak, a mozdulatok mind a kapcsolatokból születtek, és annak megfelelően alakultak, volt, aki társa fejére szórta a hamut, van, aki homlokát jelölte meg vele, akadt, aki a szomszédja kezét. Volt, akinek csak annyi szava volt, hogy néven szólította társát, volt, aki pontosan idézte a liturgikus mondatokat, de akadt, aki saját szavaival indította el a húsvét felé vezető úton a mellette állót. A teremben egyetlen gyertya fénye gondoskodott egyrészt arról, hogy egymás szemébe pillanthassunk, másrészt arról, hogy meg ne sérüljön az intimitás.

Az akkori bibliodráma résztvevői azóta is emlegetik ezt a rítust, amely egész nagybőjtjüket meghatározta. Számomra az a dologban a legmegrendítőbb, hogy a jámbor katolikusoknak sem jutott eszébe, hogy az itt átélteket azonosítsák hamvazószerdai templomi liturgiával, holott én csoportvezetőként igyekeztem rámutatni erre az alapvető kapcsolódásra. S hogy őszinte legyek, templomunkban akkor nekem is abban a szomorú élményben volt részem, hogy a hamvazó idősebb pap latinul hadarta el a „mementót” és a világet sem nézett volna rá azokra, akiknek a fejére hamut hintett. Nem volt itt semmi kölcsönösség, de még egy szikrányi kapcsolat sem, úgyhogy én is, aki akkor súlyos betegségem tetőfokán nagy belső nekikészülődéssel és gyöngye fizikai erőnléttel szédelegtem be a templomba, csak a közvetlenül tapasztalhatót megkerülve voltam képes eljutni oda, ahová épp a megtapasztalható közvetítésével kellene megérkeznie az embernek. (De mi van azokkal, akik nem tudnak visszanyúlni

korábbi átütő élményekhez egy-egy keresztény jelképpel, liturgikus cselekménnyel, hagyománnyal kapcsolatban, akik nem tanultak se latint, se liturgikát, se esztétikát, azokkal a mai fiatalokkal, akik megpróbálnak hiteles helyet találni az ezoterikus piac csábításai közepette?)

A bibliodráma műfaji keretei között számos alkalom adódik arra, hogy a verbalitást meghaladóan, a testbeszéd lehetőségeit kihasználva a ránkhagyományozott szimbólumkincs egyes darabjait leporoljuk, megújítsuk, másokról esetleg végképp lemondva újakat teremtsünk. Tudom, hogy a rendszeresen bibliodramázók között egyre többen akadnak olyanok, akik a hétköznapi profán színterein (pl. saját lakásukban) és mindennapi kapcsolataikban „rákaptak” a jelek és szimbólumok használatára. Mivel neoliberais kapitalizmusunk sem kevésbé anyagelvű, mint az a rendszer volt, amelyet felváltott, nagyon fontos a jelek és szimbólumok iránt egészséges érzék kialakítása és ápolása, mert különben elveszíti az ember élete távlatát, értelmét és célját és belefulladás a saját maga előállította anyag tengerébe.

- ◆ Hasonló töről fakad a lassítás igénye, a rohanás ismétlődő megszakítása, a cseppben a tengert felfedezni vágyó figyelem, a kicsinek, kevésnek a megbecsülése, fölértékelése.

Miközben a bibliodramatikus nagyon is kreatív és tettrekész ember, a szövegközpontú, esztétikai közelítésű bibliodráma a lassítás technikái révén a csoportfoglalkozásokon kívüli élet rohanását is lefékezi, a bibliodramázót szemlélődőbb életvitelre indítja.

- ◆ Miután a bibliodráma nincs se korhoz, se nemhez, se műveltséghez, se felekezethez kötve, a bibliodráma csoport összetétele gyakorta gyülekezeti-jellegű. Én minden esetre szívesen foglalkozom vegyes csoportokkal, amelyek sokszínűségükben Isten népének ezerarcúságát tükrözik. Amióta egyházközségeinkben számtalan lehetőség adódik az érdeklődés, életkor stb. szerinti csoportalkotásra (pl. gyermekmese,

ifjúsági mise, családok miséje, nyugdíjasok klubja stb.), azóta Isten népe túl ritkán szokott összegyülekezni a maga teljes gazdagságában. Minden valamirevaló csoportforma közösségteremtő, de a bibliodrámá különösen is az, hiszen résztvevői átélnek, hogy Isten Igéje csak a társak révén jut el hozzánk, ill. hogy maguk is az evangélium közvetítőjévé válnak társaik felé. A bibliodrámá arról győz meg, hogy Isten Igéje csak közösen fedezhető fel, csak együttesen értelmezhető, ha nem is maradéktalanul és tökéletesen, de az életreváltásra elegendő bőségben, gazdagságban. A bibliodrámázok azt élik át, hogy a bibliai igazságokkal és önmagukkal is társaik közvetítésével szembesülnek, ami ugyan az élet alapképlete, de nem mindenütt válik olyan nyilvánvalóvá, mint a bibliodrámában. Mivel itt nem tanok ütköznek tanokkal, elvek elvekkkel, érvek ellenérvekkel, hanem az életük mélyebb értelmét kereső emberek találkoznak egymással, azok is e közösség teljes jogú tagjai, akik egy egyházi csoport keretei között (egyház, felekezet, gyülekezet) nem találják a helyüket. Akik tartanak attól, hogy a bibliodrámá csoportok valamiféle gyülekezet-pótléket jelentenek, azokkal kétféle tapasztalatomat szeretném megosztani: 1, Minél kölcsönösebb kapcsolatokra épül egy csoport, annál kisebb a belterjesség és az elkülönülés veszélye. A bibliodrámá csoport pedig, ha meg akar felelni a műfaj kritériumainak (amelyben pl. a csoport-szövegvezető kölcsönhatása fontos szerepet játszik), egyre autonómabbá váló emberek, jórészt nagykorú keresztények alkalmi vagy hosszabb távú közössége, akiknek maguknak kell megtalálniuk a helyüket az emberiség nagy családjában és Isten népének evilági formációiban.

A bibliodrámá alkalmak során szerzett jó tapasztalatok (Isten üzenetéről, közösségről, saját legmélyebb vágyainkról) idővel több csoporttagot arra indítottak, hogy megkeressék saját helyi gyülekezetüket, szorosabb kapcsolatot vegyenek föl saját

egyházközségükkel, közösségibb emberré válnak saját egyházukban, ill. a társadalomnak azon a pontján, ahol élnek- amennyiben nem már eleve elkötelezett keresztényekről volt szó.

- ◆ Az eleven részvételből, a Biblia üzenetének komolyan vételéből, jelenvalóságának, aktualitásának átéléséből és az evangélium közösségi irányultságából következik, hogy a bibliodramázó nem lehet közömbös a társadalmi-politikai összefüggések iránt.

Az elmúlt negyven év rossz beidegződései, jelen életünk átpolitizáltsága, a politikai vezetőkben való többszörös csalódás, a napi politizálás primitív színvonala a sokkterápia erejével hat és érthető módon menekülésre, bezárulásra készítet. Ezzel az ösztönös visszakozi vágygal viszont lépten -nyomon szembefordul az aktuális bibliai szöveg, amely nem engedi meg, hogy az, aki valóban kiteszi magát a vele való találkozásnak, csak a szűk magánéleti vonatkozásokat vegye észre és engedje érvényre jutni, vagy hogy az evangélium világossága csak egy templom belsejében teremtsen gyertyafényes hangulatot. A bibliodráma műfaji sajátosságaihoz az aktualizálás is hozzátartozik, ahogy az exegézisnek is lényeges eleme a szövegkörnyezet vizsgálata, a szöveg „Sitz im Leben“-jének megkeresése. Tapasztalataim szerint a bibliodramázók társadalmi-politikai érdeklődése, elkötelezettsége -természetesen nem pártpolitikai tevékenységre gondolok! - egyenes arányban növekszik a bibliodramatikusan megközelített textusok sokféleségével, a csoportfoglalkozásokon való részvétel gyakoriságával.

Végezetül sem tudom, hogy van-e kifejezetten bibliodramatikus magatartás. Bevallom, én az emberek viselkedése alapján még azt sem vagyok képes biztosan megállapítani, hogy adott estben kereszténnyel vagy nem kereszténnyel akad-e dolgom. Ért már engem meglepetés mindkét irányból,

ami óvatosságra int minden besorolással, különösképpen az emberekével kapcsolatban.

Azt viszont tapasztalataim alapján állíthatom, hogy a bibliodráma fáján sok jó gyümölcs terem; ezekből igyekeztem összeszedni egy kosárkára valót. Aki szeretne belekóstolni, annak legközelebb egy tahi bibliodráma hétvégét tudok ajánlani.

(Megjelent az EMBERTÁRS mentálhigiénés és lelkipozítói szaklapban, 2005-ben)